

Kunglig mystik och mänsklighet

14/10

SIDNEY LEES sorgfälliga men glanslösa biografi över Edvard VII kom ut sjuåttio år efter kungens död. Ungefär samma tid efter Georg V:s fränfalle publicerades Harold Nicolson's levnadsteckning — ett mästerverk i genren genom stilens kraft, den intelligenta analysen av skilda specialproblem och en viss balans mellan vördnad och självständighet i karaktärstikten. Georg VI har däremot redan efter drygt sex år fått sitt officiella eftermäle av den berömda historikern John W Wheeler-Bennett, ett väldigt arbete på 800 sidor (*King George VI, His Life and Reign*, Macmillan, 60 shilling). Delvis är kanske detta förklaringen till att denna sistnämnda bok blivit så svag. Sanningen om avlidna monarker av ännu regerande ätter hör inte till de produkter som mognar hastigt, och att redan efter några år på kungahusets uppdrag skriva en biografi av detta slag måste vara en nästan olidligt ömtålig uppgift. I varje fall har Wheeler-Bennetts biografi blivit konventionell och

Herbert Tingsten anmäler i denna artikel John W Wheeler-Bennetts i dagarna utgivna biografi över Georg VI. Bilden av kungen ovan togs några månader före hans död.

officiell till ytterlighet. Historikern har blivit en undersåte som med böjt huvud och nedslagna ögon närmar sig föremålet för sina mödor.

Mystik och mänsklighet är den moderna monarkismens lösenord, och de återkommer ofta Wheeler-Bennetts karaktäriseringsförsök. Mystik, det är massan föreställning om kungen som personifikation av och symbol för folk och rike. Denna mystik är de centrala; det är den som gör att ena dagen Edvard VIII, andra dagen brodern Georg VI hyllas England, Kanada och Australien som imperiets och samväldets väktare. I denna mystik ingår ingredianser som det inte är fint att tala om och som Wheeler-Bennett självfallet aldrig berör: snobberi, vulgär propaganda genom press och radio, nöjeslystnad hos de stackars människor som gratis får ett skådespel av sällsynt prakt och lättfattlighet. Förenad med mystiken. nästan en del av den, är

”mänskligheten”; man skall bade värda och genomskåda, både tro på jultomten och veta att det är pappa som klätt ut sig. Lika förtjust som våra högermän talar om ”den vanliga människan” förklarar Wheeler-Bennett att kungens ”djupaste drag var mänsklighet”. Att vara människa är som bekant att vara ofullkomlig. Därför får felet och svagheterna ett drag av finess; de blir bevis för det sant mänskliga. Men vid närmare undersökning visar det sig att felet och svagheterna är så små, så oskyldiga, att deras enda funktion i sammanhanget blir just att förmänskliga. Och så är man helt tillbaka i glorifieringen, i myten.

Att Wheeler-Bennett i så hög grad använder dessa schabloner vid teckningen av Georg VI beror naturligtvis på att det inte finns mycket att säga om mannen. Längre stod Georg som prins och hertig av York i skuggan av sin mera begåvade eller i varje fall mera charmerande äldre bror prins av Wales. Han blev sjökadett och sjöofficer; vid marinskolan var han länge den sämste eleven men lyckades vid avgångsexamen bli nr 61 av de 67 godkända. Han betraktades, som Wheeler-Bennett diskret anmärker, inte som ”en intellektuell jätte”. Under första världskriget var han långa tider sjuk, men deltog i en batalj, slaget vid Juland. Sedan gifte han sig, gjorde turer i imperiet, ägnade åtskilligt arbete åt besök i fabriker och organisation av ungdomsläger, jagade och fiskade. Varken prins av Wales eller hertigen av York fick någon känning av eller inblick i förvaltning, politik och diplomati; fadern höll dem strängt utanför sådant, såsom redan drottning Viktoria gjort det med sina söner. Efter Georg V:s död och Edvard VIII:s abdikation blev den 40-åriga lantjunkaren, oförberedd, okunnig och ängslig, kung och kejsare. Några år senare prisades han allmänt som en idealisk monark, och vid sin död 1952 hade han utan tvivel förvärvat samma popularitet som fadern och brodern före honom och i dessa dagar dottern drottning Elizabeth.

Varför blev han omtyckt? Frågan kan synas meningslös, eftersom alla engelska monarker sedan 120 år varit lika populära; svaret måste snarare ges genom en undersökning av den engelska massans tanke- och känslövanor än av kungarnas karaktärer. Men man kan i varje fall antyda vilka drag hos Georg VI som engelsmännen kunde använda som motivering för sin envisa rojalism.

Ett sådant drag var sannolikt, som Wheeler-Bennett framhåller, att kungen hade stora anlag för stamning, men småningom genom

ihärdigt arbete nästan gjorde sig fri från denna defekt. Att kungen över huvud klarade sig blev något gripande därför att han hade så svårt att göra det. Många måste vid hans framträdanden i radio och andra former ha känt sympati inför ansträngningen och lätnad och glädje inför den relativa framgången. Då man talade om prinsen av Wales och hans bror, skrev någon på 1920-talet, var det som "att jämföra en fasantupp och en ful ankunge". Draget av ful ankunge, som småningom förvandlades — utan att bli en riktig svan — var antagligen en tillgång för Georg VI; han kunde fånga både medlidande och beundran.

Bagehot skrev på 1860-talet att det engelska folket vant sig att finna dygden — plikttröhet, ett godt familjeliv, äktenskaplig lycka — på tronen. Det var riktigt då, på Viktorias och Alberts tid; det blev oriktigt fyrtio år senare, då det i stället påstods att Edvard VII älskades för sin nöjeslystnad och sina eskapader. Med de båda Georgarna blev Bagehots ord samma igen. Georg VI var liksom fadern plikttrögen intill pedanteri, hans förhållande till hustrun — efter allt att döma intelligentare och spontanare än han själv — präglades av kärlek och trohet, han var inte ens som Viktoria och Georg V misstänkt för skåpsupning. Listan över hans dygder är som ett betyg från den gamla goda tiden: arbetsamhet, ärlighet, ordningssinne, sedlighet och nykterhet. Han var också religiös och kunde på en middagsbjudning fråga sin dam vad hon tyckte om tio Guds bud. Men, skriver Wheeler-Bennett i en fantastisk formulering, "i motsats till hans öppenhet vid samtal om religiösa frågor stod hans blyghet och reservation då det gällde att diskutera djupare andliga problem". Intellectuella och kulturella intressen saknade kungen totalt — det erkänner biografen genom sin tystnad — och inte ens äreminnets vackra ord kan dämpa intrycket av märklighet i det inskränkta.

Wheeler-Bennett gör dock sitt bästa. Sinne för humor hade kungen i hög grad, sägs det. Bevisen är att han skrattade så han kunnade och ibland ledde långdansen på bjudningar. I de många brev och dagboksanteckningar som citeras finns inte ett ord som den mest anspråkslöse kan finna roligt. Det sägs till och med att kungen i samtal ofta var skojig och snabb, flera steg framför det övriga sällskapet. Det får antas att det här — som Macaulay skriver i liknande sammanhang i essän om Fredrik den store — mera var fråga om kunglighet än om kvickhet; en kung kan byta samtalsämne, roa genom att vara småfräck, ge spetsiga repliker, de andras roll är att instämma, skratta och applådera, inte att svara med samma mynt.

Mindre tilltalande egenskaper blir generat berörda i förbigående. Kungen anmärkte på varje fel i klädsel och uniform, han tvingade alla underlydande att regelbundet gå i kyrkan, han var, liksom fadern, inställd på detaljer, disciplin och exercis av hov- och tjänstefolk. Då Edvard hade abdikerat kysste bröderna varandra på kinden, gjorde frimurartecknet, och Edvard bugade sig för "sin konung". Sådant berättar Wheeler-Bennett med respektfull rörelse.

Som parlamentarisk monark var kung Georg utmärkt. Han var självfallet lojal mot sina ministrar och synes i hög grad ha anpassat även sina privata åsikter efter deras. Under Chamberlain var han länge anhängare av undfallenhetspolitiken, Churchill, som han i början var litet rädd för, kom han snart att beundra, även

synes ha väckt hans tillgivenhet, ehuru han någon gång klagade över labourregeringens reformiver. Att han stannade i London under bombningstiden befäste hans folkliga position; visserligen borde en flyttning till en mindre utsatt plats ha varit utesluten, men som så ofta blev det enda möjliga handlings sättet uppfattat som ett uttryck för mod och nationell solidaritet. Någon gång framträdde hos kungen en överdriven tendens att vilja spela en roll genom hänvändelser till andra statschefer — han ville exempelvis skriva brev till Hitler "som en veteran till en annan" — men då ministrarna så önskade avstod han från dylika gester. I sina radiotalkade han med framgång fredsvilja och motståndsvilja; till luckorna i biografin hör att man inte får reda på hur dessa tal kom till — med tanke på brevens och anteckningarnas torfighet är det uteslutet att Georg själv skulle ha författat dem.

Wheeler-Bennett betonar efter Bagehot monarkens rätt att råda, uppmuntra och varna. Kungen gjorde sällan försök i den riktningen, och hans inflytande på regeringarna synes ha varit minimalt; några sådana kungliga aktioner som under faderns tid (överhusstriden 1910, koalitionsregeringens tillkomst 1931) förekom inte. Vid ett par tillfällen torde kungliga påverkningar dock ha varit av betydelse; möjligen övertalade kungen Atlee att göra Bevin till utrikesminister i stället för Dalton, och sannolikt förmådde han Churchill att avstå från att bevisa invasionen i Normandie 1944 från ett av de deltagande slagskeppen. I uniforms-, etiketts- och ordensfrågor, som högeligen intresserade kungen, gjorde han flera självständiga insatser.

Till stor del blir biografen under dessa förhållanden en välgjord men föga spännande repetitionskurs i engelsk historia 1936—1952. Undantag är skildringarna av de kungliga resorna, som ger Wheeler-Bennett tillfälle till verkliga utsvävningar över temat mystik och mänsklighet. Han ser resorna som en naiv kung kan antas se dem, tror att trupperna slogs bättre efter ett kungligt besök, att de jublande massorna vid en kortge representerade ett folks trohet och entusiasm. De formuleringar i vilka resornas politiska betydelse tecknas är festligt komiska i sin överdrift. De fyra dagar som kungaparet tillbragte i USA 1939 beskrivs som en vändpunkt i de anglosaxiska förbindelsernas historia. Besöket var "av djupare innebörd än något annat av detta slag i historien"; det "klarade för det amerikanska folket att 'kungligheten' var 'mänsklig' och gjorde mer för att undanröja antibrittiska stämningar än som kunde ha skett genom ett kvartsekels diplomatiska manövrer". Året 1947 sägs ha varit en milstolpe i samväldets historia genom att Indien blev självstän-

dig, genom att Burma utträdde och genom att Ceylon blev en självstyrande dominion samt "och detta var inte det minst viktiga, genom den stora mission som kungen utförde med sin resa i Sydafrikanska unionen". Alla, "boer och engelsmän, basuto och zulu", såg med hänförelse på Georg och Elizabeth som "kung och drottning av Sydafrika" — det nämns inte att nationalistpartiet, med sitt krav på republik, för första gången kom till makten kort tid efter resan. Lika hämningslöst skildras alla kungliga uppträdanden; veckopressen kunde inte vara larvigare. Prinsessan Elizabeths och prins Philips resa till Kanada och USA 1951 återgav, skriver Wheeler-Bennett, "det kanadensiska folket dess självkänsla" och "återupprättade i den amerikanska folksjälen respekt för kunglighetens mänsklighet och mystik".

HERBERT TINGSTEN